

У Національній академії педагогічних наук України відбулися Загальні збори. На них було розглянуто діяльність НАПН України за 2010 рік та завдання на 2011 рік. У роботі Загальних зборів взяли участь радник прем'єр-міністра України Анатолій Толстоухов, заступник міністра освіти і науки, молоді та спорту України Борис Жебровський, науковці академії, народні депутати України, представники освітніх громадських організацій України. Президент Національної академії педагогічних наук України Василь Кремень виступив перед присутніми з доповіддю «Підвищувати конкурентоспроможність вітчизняної освіти в умовах глобалізації».

Кожне відділення НАПН України підготувало до зборів звіт про роботу в 2010 р. та завдання на 2011 р. Пропонуємо вашій увазі цю інформацію.

Відділення загальної педагогіки та філософії освіти

Здійснено обґрунтування нового напрямку в педагогіці – освітології

Робота Відділення у 2010 році традиційно проводилась за 4 напрямками. Зокрема, за першим напрямком – “Філософія освіти в системі соціокультурного простору” – досліджувались складові й провідні характеристики функціонування системи освіти, єдності її інтелектуальних, духовних, емоційних компонентів як перехід від класичної, уніфікованої парадигми освіти, субстанціональної за своєю онтологією, до людиноцентричної (дитиноцентричної), комунікативної, спрямованої на розвиток творчої й соціально активної особистості (В. Кремень). Було обґрунтовано новий напрям в педагогіці – освітології як системного психолого-педагогічного знання з філософсько-культурологічними засадами в системі управлінських, дидактичних, виховних компонентів, спрямованих на творчий розвиток особистості (В. Огнев'юк).

Упровадження наукових результатів цього теоретико-методологічного, філософського напрямку роботи Відділення здійснювалось за рахунок публікацій монографій “Філософія людиноцентризму в освітньому просторі”, “Вища педагогічна освіта і наука України: історія, сьогодення і перспективи розвитку” (В. Кремень), “Філософія. Історія філософії” (В. Огнев'юк у співавторстві), якими широко користуються науковці й викладачі вищих навчальних закладів у лекційній і дослідницькій роботі.

У наступному напрямі роботи Відділення – “Теоретичні засади розвитку педагогічної науки в Україні” – на основі історико-генетичного, історіографічного, соціокультурного, герменевтичного й синергетичного підходів, які характеризують сучасний науково-дослідницький інструментарій, розроблений у Відділенні, впродовж звітнього року розроблялися різноаспектні питання розвитку педагогічної науки в Україні. І зокрема: історія становлення і розвитку освіти у Східній Україні (XIX – XX ст.) (В. Курило), науково-просвітницька діяльність вітчизняних педагогів та діячів культури за межами України (В. Мельниченко), диференційований підхід до організації педагогічного процесу в історії української школи (кінець XIX - перша третина XX ст.) (керівник - Н. Дічек).

Практичними результатами цього напрямку діяльності Відділення стали публікації монографій “Педагогічна філософія” (В. Курило), “Українська душа Московських храмів” (В. Мельниченко), “Нариси з історії розвитку новаторських навчальних закладів в Україні (XX століття)” (керівник – О. Сухомлинська). Остання широко використовується у вищих навчальних закладах під час читання курсів соціальної педагогіки, історії педагогіки, спецкурсів (про що є відповідні довідки).

У звітному році у Відділенні проводилась науково-дослідна робота з третього напрямку – “Теоретичні й методичні основи навчання і виховання дітей та молоді” як практико орієнтована, пов'язана з вирішенням актуальних питань освіти і виховання у різних типах навчальних закладів, що охоплюють дошкільця, середню школу, позашкільця й почасти вищі навчальні заклади, дитячий і молодіжний рух. Розроблена в Інституті проблем виховання у попередні роки “Національна програма виховання дітей та молоді”, у якій викладено

інноваційні теоретико-методологічні принципи та підходи, стала засадничою для розв'язання конкретних тем, що були завершені у звітному році:

1). Розробка і впровадження особистісно орієнтованої моделі та ефективних методик патріотичного виховання дітей молодшого, підліткового і старшого шкільного віку (на базі 9 експериментальних навчально-виховних закладів). Результати експерименту оприлюднено у 8 науково-методичних посібниках.

2). Методика духовності школярів в Українському колежі ім. В.О. Сухомлинського, де втілювалась модель духовного зростання особистості на основі національно-християнських цінностей. З метою більш повного впровадження результатів дослідження у цьому закладі було створено Всеукраїнський науково-практичний центр з підготовки вчителів до інноваційної діяльності, а також проведено 17 семінарів-практикумів.

3). Досліджено й розроблено методику профілактики дитячої бездоглядності в умовах великого міста, що полягає в розбудові єдиного загальноміського виховного простору, поєднанні зусиль усіх його соціальних інститутів задля функціонування системи профілактичних заходів щодо подолання дитячої бездоглядності (експеримент здійснювався на 20 експериментальних майданчиках, як результат - опубліковано 4 навчально-методичні посібники).

4). Розроблено нові програми з фізичної культури для учнів початкової, основної і старшої школи, де представлено новий зміст, організаційно-методичне забезпечення навчально-виховного процесу, визначено педагогічні умови створення ефективного розвивального середовища для виховання фізичної культури на уроках та позаурочний час з урахуванням рівнів фізичного розвитку, індивідуальних особливостей, віку і статі учнів. На основі дослідження опрацьовано новий Державний стандарт освітньої галузі "Здоров'я і фізична культура" для початкової школи, нові навчальні програми для 5 – 9 класів за модульним принципом.

5). Завершено у 2010 році дослідження соціально-педагогічних засад профілактики насилля у сім'ї; визначено соціально-психологічні і соціально-культурологічні фактори й особливості проявів насилля в сучасній сім'ї та засоби їх профілактики. За результатами дослідження підготовлено науково-методичний посібник та 30 методично-рекомендаційних матеріалів для класних керівників і батьків.

6). Завершилося дослідження формування екологічно доцільної поведінки учнів загальноосвітньої школи, в ході якого на базі 6 експериментальних майданчиків запроваджено зміст та технології формування екологічної поведінки школярів в умовах великого міста та в сільській школі. Результати викладено в навчальних програмах "Екологія в побуті" та методичних рекомендаціях.

7). У звітному році добігла кінця дослідно-експериментальна робота з моделювання розвитку сучасної школи за двома профілями в поєднанні з професійною підготовкою школярів. Результатом дослідження є успішне функціонування такої моделі в Яворівській загальноосвітній школі-комплексі Косовського району Івано-Франківської області.

За четвертим напрямом діяльності Відділення - "Проблеми управління закладами освіти" – у звітному році завершено 2 теми: управління якістю викладання працівників вищої школи, за якою апробовано й упроваджено в практику критерії та механізми результативного та ефективного управління якістю викладання в вищій школі в умовах модернізації освіти (В. Луговий); розроблено й впроваджено організаційно-нормативні, соціально-економічні й педагогічні засади, що сприяли діяльності класичного університету як центру духовного розвитку особистості в регіоні (В.Будак).

Підкреслимо, що дослідницькі навчально-виховні стратегії розроблялись на основі гуманістичних, людиноцентричних, особистісно орієнтованих технологій, компетентсного підходу, інноваційних форм, методів і методик виховання дітей і молоді.

Важливим завданням на 2011 рік є розгортання нових тем досліджень (їх 7), що корелюються із змінюваними умовами функціонування освіти, завданнями, що постають перед усією системою освіти в зв'язку із задекларованими змінами у дошкільній, середній і вищій освіті. Вони присвячені науково-методичному вирішенню питань професійного самовизначення старшокласників як в умовах школи, так і сім'ї, формування культури

екологічної поведінки дітей, а також, що дуже актуально, фізичного виховання дітей на уроках та позаурочний час, формування виховного середовища в навчальних закладах різних типів тощо. При цьому науково-дослідницька робота буде підпорядковуватись розробці практико орієнтованих моделей і технологій та впровадженню їх у життя.

Ці й інші актуальні педагогічні проблеми розв'язуються у Відділенні шляхом долучення до науково-практичної роботи трьох науково-практичних центрів, створених разом з університетами: Науково-дослідний центр педагогічного краєзнавства (спільно з Уманським державним педагогічним університетом ім. П. Тичини), Науково-дослідний центр проблем соціальної педагогіки та соціальної роботи (спільно з Луганським національним університетом ім. Тараса Шевченка), Науково-дослідний центр проблем гендерної освіти і виховання учнівської та студентської молоді (спільно з Тернопільським національним педагогічним університетом ім. В.Гнатюка). Єдине планування, спільне виконання тем і завдань сприяє зближенню університетської і академічної науки, більш повному вирішенню актуальних питань, швидкому впровадженню наукових розробок у практику. Такий підхід вважаємо інноваційним, бо він сприяє плідному й всебічному розв'язанню науково-практичних проблем.

Діяльність у складі Відділення Державної науково-педагогічної бібліотеки ім. В.О. Сухомлинського та Педагогічного музею України значно підсилюють науково-дослідницьку роботу: вони виконують значний обсяг наукової, науково-інформаційної, фондової та експозиційної роботи не лише для всієї Академії, а й для всієї педагогічної громадськості України. За звітний період вони значно інтенсифікували й урізноманітнили свою діяльність, перейшли на сучасні інноваційні методологію і методи роботи, що розкриває перед Академією все більші можливості до комунікації і інформації у глобальному вимірі (П. Рогова, В. Малюга.)

Академік-секретар Ольга Сухомлинська

Відділення психології, вікової фізіології та дефектології

Здобутки психології сприяють модернізації системи освіти

У 2010 році учені Відділення у межах 10 наукових напрямів виконували 59 НДР, з яких розробку 41 теми здійснювали колективи підпорядкованих Відділенню наукових установ. Усього у звітному році завершено розроблення 14 тем, розпочато дослідження з 8 тем і тривало дослідження з 37 тем.

В Інституті психології ім. Г.С. Костюка наукові пошуки вчених було спрямовано на подальше дослідження фундаментальних теоретико-методологічних проблем психологічної науки та психологічних проблем навчання, виховання і психічного розвитку особистості в умовах трансформаційних процесів, що відбуваються у сучасному суспільстві та освіті. Проводяться дослідження в актуальних для сучасної психології парадигмах – синергетичній, гуманітарній, постнекласичній (Максименко С.Д., Чепелева Н.В., Чепелюк М.-Л.А.). Не втрачається зв'язок з вітчизняною психологічною традицією, насамперед діяльнісним, системним, та особистісним підходами. Крім того, активно аналізується раціогуманістичний підхід до психологічних досліджень (Балл Г.О.) та розвивається генетична психологія, що враховує як світові тенденції психологічної науки, так і спирається на експериментально-генетичний метод, запропонований вітчизняною психологією (Максименко С.Д.).

Здійснено фундаментальне дослідження з теми теоретико-методологічного спрямування «Інтегративно-особистісний підхід у психологічній науці та практиці» (керівник чл.-кор. Балл Г.О.), у якому окреслено основні характеристики раціогуманізму як світоглядної й методологічної орієнтації, а також головні напрями застосування цієї орієнтації в опрацюванні особистості як людинознавчої (зокрема, психологічної) категорії. Розроблено стратегії побудови інтегративно-особистісного підходу в психології, які базуються на трактуванні особистості як вияву екзистенції в людському індивіді та як притаманного цьому індивідові модусу культури. Обґрунтовано модель самоідентифікації

педагога, здатної слугувати основою для розробки психокорекційних програм, спрямованих на покрокове переструктурування (з авторитарної до гуманістично спрямованої) ідентичності педагога.

Досліджено психологічні закономірності становлення та розвитку духовності особистості (керівник чл.-кор. Боришевський М.Й.), у якому визначено загальні закономірності вікової динаміки духовного розвитку особистості як утворення її свідомості й самосвідомості та важливої складової особистісного розвитку в шкільному віці. На теоретичному та експериментальному рівнях з'ясовано основні складові духовності, зокрема, визначено систему ознак, що характеризують поведінку духовної особистості. Розроблено та апробовано систему засобів впливу на формування духовно розвиненої особистості.

Розроблено концептуальну модель дослідження еколого-психологічних чинників якості життя (керівник докт. психол. наук Швалб Ю.М.), що базується на уявленні про вирішальну роль засадничих умов життєдіяльності в забезпеченні високої якості життя сучасної людини. Визначено зміст категорії "якість життя", яка розкривається через якісні та кількісні характеристики наданих суспільством можливостей для реалізації потреб особи у саморозвитку, самоактуалізації та трансценденції у середовищах життєдіяльності. Розроблено технологію проведення еколого-психологічної експертизи якості середовища життєдіяльності особистості та інструментарій оцінки якості життя особистості для певних типів середовищ. Проведено оцінку якості життя за чотирма типами середовища – побутового, інформаційного, освітнього, соціального. Визначено психологічну структуру життєдіяльності особистості у цих середовищах та критерії суб'єктивної оцінки якості життя.

Традиційно в дослідженнях Інституту велику увагу приділено проблемам психічного розвитку особистості та психологічного супроводу освітніх процесів, що забезпечує оволодіння власною поведінкою, формування системи внутрішньої регуляції діяльності, здатність людини до саморозвитку та самореалізації. Дослідження цієї проблематики відкриває шляхи до поєднання теоретичних здобутків психології із соціальними запитами на модернізацію системи освіти в контексті нових реалій з метою побудови системи організації психологічної підтримки особистісного розвитку. У цьому сенсі розроблено та апробовано концепцію психічного розвитку, яка спирається на ідеї Г.С. Костюка про психічний розвиток особистості та методологію діяльнісного опосередкування розвитку особистості С.Д. Максименка. Зокрема, розроблено структурно-динамічну модель розгортання процесу самодетермінації особистості в освітньому просторі, проаналізовано психологічний зміст феномену самодетермінації, його структуру, динамічні характеристики, внутрішні психологічні передумови, здійснено операціоналізацію теоретичних положень. Визначено загальну стратегію емпіричного дослідження психологічних чинників самодетермінації особистості в освітньому просторі.

Психологічно обґрунтовано інноваційний підхід до підвищення ефективності дистанційного навчання (керівник чл.-кор. Смульсон М.Л.), який здійснюється з урахуванням психологічних умов безпечного спілкування в Інтернет-просторі, а також адиктивних ризиків, пов'язаних з використанням інформаційно-комунікаційних технологій (комп'ютерної та ігрової залежності).

Активно розвивається новий напрям вітчизняної психологічної науки – організаційна психологія (керівник чл.-кор. Карамушка Л.М.), у межах якого з'ясовано ряд позитивних і негативних тенденцій організаційного розвитку освітніх організацій. Виявлено статистично значущий зв'язок між рівнем організаційного розвитку освітніх організацій та такими його чинниками, як тип організації, рівень розвитку організаційної культури, рівень конкурентоздатності освітніх послуг, організаційно-професійними, особистісними, етнопсихологічними та соціально-демографічними характеристиками персоналу.

Нагальними залишаються проблеми подолання негативних явищ, що стають на заваді особистісному зростанню. Це стосується психологічної допомоги дітям із соціально дезадаптованою поведінкою. Проводиться робота з розроблення системи психодіагностичних методик, спрямованих на визначення схильності дитини до соціально дезадаптованої поведінки та виявлення ступеня її соціальної дезадаптації (керівник доктор

психологічних наук Максимова Н.Ю.). Визначено концептуальні підходи до розробки системи психологічної корекції особистості соціально дезадаптованих неповнолітніх відповідно до структурних компонентів кожного із різновидів девіантної поведінки.

Інститут психології ім. Г.С. Костюка також працює над розробленням нових психодіагностичних методик, спрямованих на виявлення індивідуальних особливостей учнів і студентів. Розроблено та модифіковано критеріально-орієнтовані діагностичні методики, спрямовані на виявлення особливостей словесно-логічного мислення старшокласників і духовної складової когнітивного розвитку особистості в умовах малих груп (керівник кандидат психологічних наук Гончаренко С.А.). Розроблено також концепцію дистанційної професійної психодіагностики та здійснено її практичне втілення шляхом розробки психодіагностичного Інтернет-сайту (керівник доктор психологічних наук Кокун О.М.).

В Інституті соціальної та політичної психології НАПН України в звітному році під керівництвом директора М.М. Слюсаревського обґрунтовано теоретико-методологічні засади концепції взаємодії суспільства та освіти, суттєво уточнено та доповнено теорію архетипового менеджменту як нового напрямку соціальної психології управління (Донченко О. А.), запропоновано оригінальні підходи до вивчення інтимно-особистісної сфери людських стосунків (Татенко В. О.).

Запропоновано низку нових теоретичних розробок: концепцію особистісного самоконструювання як основи завданневих технологій оптимізації прогнозування майбутнього (Гитаренко Т.М.), модель процедурних засад розвитку групової креативності в когнітивному спілкуванні (Казміренко В.П.), основні принципи рефлексивної методології медіа-психологічного дослідження (Найдюнова Л. А.), теорію смислових трансформацій у символічно опосередкованих репрезентаціях соціальної дійсності (Жовтянська В. В.), концепцію комплексного інтегративного аналізу соціальних ситуацій особистісного і суспільного розвитку в період демократичних змін та інноваційних перетворень в освітньому просторі (Григоровська Л. В.), теорію групової рефлексії як основу формування системи рефлексивного управління в організації (Найдюнов М.І.).

Створено нові діагностичні й корекційні соціально-психологічні методики: опитувальники аутоідентифікації стильових стратегій політичної поведінки (Кияшко Л. О.) та диференціації мовних преференцій громадян (Васютинський В. О.), тренінги підвищення престижності україномовного спілкування серед студентської молоді, активізації процесів внутрішньої мотивації та самодетермінації педагогів у професійній комунікативній діяльності (Осадько О. Ю.), засоби і прийоми рефлексивного управління образом освітніх та суспільних інновацій (Петрунько О. В.). Відкрито нові закономірності соціальної психології часу, які стосуються політичного вибору особистості (Полунін О.В.) та впливу нових інформаційно-комунікаційних технологій, зокрема під час перебування підлітків у соціальних мережах (Мироненко Г.В.).

Розроблено концепцію впровадження медіа-освіти в Україні, яка схвалена Президією НАПН України та пройшла широке громадське обговорення. Розроблено заходи для організаційно-кадрового забезпечення всеукраїнського експерименту з впровадження медіа-освіти в навчально-виховний процес загальноосвітніх шкіл.

Колектив Інституту спеціальної педагогіки (директор – В.В. Засенко) у звітному році працював за напрямом «Теоретичні та методичні засади розвитку освіти дітей з особливими потребами». Досліджувалося 8 тем, які є перехідними (2009-2011 роки) і спрямовані на розроблення науково-методичного забезпечення навчання дітей з особливостями психофізичного розвитку різних нозологій. Принципово важливим здобутком звітного року є розробка співробітниками Інституту нормативного та науково-методичного забезпечення нового напрямку – інклюзивної освіти. Так, розроблено «Концепцію розвитку інклюзивної освіти в Україні» (затверджено МОН України), «Положення про інклюзивне навчання», розроблено та впроваджено в практику програмно-методичний комплекс з інклюзивного навчання дітей з особливими потребами, який складається з курсу для слухачів ІІІПО «Вступ до інклюзивної освіти» (має гриф МОН), навчально-методичних посібників «Діти з особливими потребами та організація їх навчання», «Путівник для педагогів», «Путівник для батьків дітей з особливими потребами» тощо (керівник – А.А. Колупаєва). Заслугує на

увагу розробка концептуальних засад білінгвального навчання дітей з порушеннями слуху на основі української жестової мови і відповідне навчально-методичне забезпечення, що дозволило вперше в історії навчання глухих і слабочуючих запровадити шкільний курс «Жестова мова» (керівник С.В. Кульбіда).

Доробок Відділення за 2010 рік становить 14 монографій, 33 підручники і навчальні посібники, 19 методичних посібників і рекомендацій, 37 збірників наукових праць, близько однієї тисячі статей у фахових виданнях.

Академік-секретар Сергій Максименко

Відділення загальної середньої освіти

Новий крок в удосконаленні змісту шкільної освіти

Вагомими здобутками у звітному році позначено діяльність Відділення загальної середньої освіти. Новий крок зроблено в **удосконаленні змісту загальної середньої освіти**. Науковці Відділення, зокрема співробітники лабораторії початкової освіти Інституту педагогіки, разом з представниками окремих лабораторій Інституту проблем виховання, а також іншими фахівцями (методистами, викладачами вищих навчальних закладів, педагогами, спеціалістами МОН України) розробили нову редакцію Державного стандарту початкової освіти. Його відрізняє цільова спрямованість на формування ключових і предметних компетентностей молодших школярів, посилення уваги до реалізації виховних і розвивальних функцій початкової освіти, умотивоване розвантаження змістової і результативної частин, досконаліший опис навчальних досягнень учнів, що має сприяти технологічності й об'єктивності їх оцінювання. Треба наголосити, що створенню нової редакції стандарту початкової освіти передував цілеспрямований системний десятилітній моніторинг упровадження попереднього варіанту стандарту, що дало можливість унести обґрунтовані продуктивні зміни до його змісту.

Здобуто ряд нових результатів дослідниками питань **дидактичного та методичного забезпечення шкільної освіти**. Зокрема, у процесі дослідження дидактичних засад диференціації навчання в основній школі з'ясовано способи і засоби організації рівневої навчальної діяльності учнів, завдання і зміст допрофільної підготовки школярів, запропоновано дидактичну модель формування загальнонавчальних компетентностей учнів в умовах диференційованого навчання.

Визначено педагогічні і лінгвістичні основи конструювання підручників з мов і літератур етнічних меншин для початкової й основної школи, розроблено концепцію конструювання компетентнісно орієнтованих підручників із зазначених предметів.

Завершено розроблення основних складових методичної системи навчання фізики в основній школі. Апробовано й доопрацьовано комплект підручників з цього предмета для 7 - 9 класів, підготовлено робочі зошити для учнів, створено й видано посібник з методики проведення фізичного експерименту. Досліджено методичні підходи до застосування новітніх педагогічних технологій у навчанні фізики на цьому ступені шкільної освіти.

Започатковано фундаментальне дослідження дидактико-методичних проблем забезпечення компетентнісної спрямованості початкової освіти. Визначено сутність, номенклатуру і зміст ключових і предметних компетентностей, які мають бути сформовані в процесі навчання молодших школярів, розроблено теоретичні засади їх формування.

Низку досліджень присвячено проблемам **дидактико-методичного забезпечення профільного навчання** старшокласників. У зв'язку із законодавчо запровадженими змінами в структурі старшої школи і скороченням терміну навчання в ній на один рік унесено корективи до завдань цих досліджень, уточнено структуру й зміст підручників, навчальних і методичних посібників, які мають бути підготовлені за їх результатами. Серед основних здобутків цих досліджень з урахуванням різних етапів їх здійснення слід назвати запропоновані дві дидактичні моделі навчання природознавства, які реалізують інтегрований підхід до формування у старшокласників цілісних знань про природу; сформований і втілений у навчальній програмі зміст навчання української мови у 10 - 11 класах на

профільному рівні; загальну педагогічну модель профільного навчання старшокласників за технологічним напрямом; створено серії навчальних програм спецкурсів і курсів за вибором з української літератури, історії, географічного краєзнавства, глобальної і конструктивної географії та інші, більшість із яких отримали гриф МОН України.

Значним є внесок Відділення у створення підручників для старшої профільної школи. У звітному році науковцями підготовлено 19 рукописів підручників для різнорівневого вивчення базових предметів, які перемогли у Всеукраїнському конкурсі навчальної літератури для 11 класу загальноосвітніх навчальних закладів.

Вагомими здобутками позначено ряд досліджень проблем **створення й використання навчального середовища**, в тому числі й на основі інформаційно-комунікаційних засобів і технологій. До них слід віднести розроблений програмно-методичний комплекс у складі трьох програмних засобів Gpa для комп'ютерної підтримки навчання алгебри і початків аналізу та геометрії, а також комплекту методичних посібників для вчителів, у яких охарактеризовано дидактичні можливості, місце і методику застосування створених програмних засобів у навчальному процесі. Розроблено основи структурно-модульної побудови інтелектуалізованих систем навчання, що забезпечують ефективне застосування методів програмної інженерії для організації процесу навчання за допомогою онтологічних комунікативних функцій між користувачем, його моделлю, дидактичною і предметною базами знань, інтерпретатором навчального діалогу і засобами контролю навчальних досягнень.

Пошуки можливостей створення відповідних освітніх середовищ з метою забезпечення рівного доступу сільських школярів до якісної освіти завершилися розробленням низки перспективних структурно-функціональних моделей загальноосвітніх навчальних закладів сільської місцевості, які враховують регіональні умови функціонування та їхні пріоритетні освітні функції. Це, зокрема, варіативні моделі сільської профільної школи; модель школи як освітнього і соціально-культурного центру села; модель навчального закладу для обдарованих і талановитих сільських школярів; концептуальна модель розвитку малочисельної сільської школи.

Істотні результати здобуто дослідниками науково-методичних засад оцінювання **якості загальної середньої освіти**. Визначено критерії і показники оцінювання якості загальної середньої освіти на регіональному і муніципальному рівнях, а також на рівні навчального закладу й окремого учня. Розроблено аналітичні методи моніторингу якості освіти для різних суб'єктів оцінювання на основі результатів зовнішнього незалежного оцінювання та запропоновано відповідний інструментарій аналізу якості освіти для різних освітніх систем. Створено тест загальної навчальної компетентності і здійснено моніторингове дослідження щодо прогностичної валідності предметних тестів зовнішнього незалежного оцінювання та їх кореляції з розробленим тестом. Створено Інтернет-сайт "Центр освітнього моніторингу". Завершено багаторічний експеримент академічного рівня, у процесі якого сформовано й апробовано педагогічну систему креативної освіти ліцеїстів.

Академік-секретар Олександр Ляшенко

Відділення вищої освіти

Розроблено варіант структури освіти України

Науково-організаційна діяльність здійснювалася під керівництвом бюро Відділення у складі: дійсних членів НАПН України Євтуха М.Б. (академік-секретар), Андрущенко В.П., Глузмана О.В., Губерського Л.В., Шкіля М.І. та член-кореспондентів НАПН України Чалого О.В., Шевченко Г.П. У 2010 році дійсними членами НАПН України обрано Глузмана О.В., ректора Кримського гуманітарного університету, доктора педагогічних наук, професора, Губерського Л.В., ректора Київського національного університету ім. Т. Шевченка, доктора філософських наук, професора та Довгого С.О., народного депутата України, доктора фізико-математичних наук, професора. Член-кореспондентами НАПН України обрано Балабанова К.В., ректора Маріупольського державного гуманітарного університету, доктора політичних наук, професора, Воробієнка П.Г., ректора Одеської національної академії зв'язку ім. О.С.

Попова, доктора технічних наук, професора, Загірняка М.В., ректора Кременчуцького державного університету ім. Михайла Остроградського, доктора технічних наук, професора, Кузьмінського А.І., ректора Черкаського національного університету ім. Богдана Хмельницького, доктора педагогічних наук, професора, Скибу М.Є., ректора Хмельницького національного університету, доктора технічних наук, професора.

У 2010 році діяльність Відділення здійснювалась відповідно до річного плану роботи Національної академії педагогічних наук України, тематичних планів науково-дослідної роботи Інституту вищої освіти, Університету менеджменту освіти та тематичних планів науково-дослідної роботи дійсних членів і член-кореспондентів НАПН України.

Загалом члени Відділення та підпорядковані йому наукові установи досліджували 43 теми. У звітному році завершено дослідження 3 тем, над 40 темами робота продовжується. Тематика науково-дослідної роботи членів Відділення, наукових підрозділів Інституту вищої освіти, Університету менеджменту освіти охоплює 9 напрямів: теорія і методика виховання; якість освіти, управління розвитком освіти; психологія професійної освіти, організаційна психологія та психологія праці; теоретичні та методичні засади освіти дітей з особливими освітніми потребами; теоретико-методичні засади професійного навчання; теоретико-методологічні засади вищої освіти; зміст, форми і технології вищої освіти; педагогічна і післядипломна освіта.

Відділення разом з підвідомчими установами, іншими організаціями провело десять науково-практичних конференцій, зокрема щорічну міжнародну наукову конференцію ім. С. Бураго «Мова і культура», Міжнародну науково-практичну конференцію «Соціалізація особистості в умовах системних змін: теоретичні та прикладні проблеми», співорганізаторами проведення якої були Інститут психології ім. Г.С. Костюка, ДВНЗ «Університет менеджменту освіти», служба у справах дітей КМДА, II Міжнародну науково-практичну конференцію «Психолого-педагогічний супровід фахової підготовки та підвищення кваліфікації особистості в умовах трансформації освіти», звітну наукову конференцію «Розвиток післядипломної педагогічної освіти в Україні: стан, проблеми, перспективи», Всеукраїнську науково-практичну конференцію «Формування здорового способу життя учнів загальноосвітніх навчальних закладів на основі розвитку життєвих навичок», Всеукраїнську науково-практичну конференцію «Науково-практичні аспекти впровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу в підвищення кваліфікації керівних і педагогічних кадрів освіти за очно-дистанційною формою навчання», V Міжнародну науково-практичну конференцію «Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору», IV Міжнародну науково-практичну конференцію «Управління процесом кадрового забезпечення інноваційного розвитку вищих навчальних закладів України», IV Міжнародну науково-практичну конференцію «Управління процесом кадрового забезпечення інноваційного розвитку вищих навчальних закладів України» та два круглі столи – «Сьогодення українського мовного середовища» і «Медіаосвітні технології у навчальному процесі».

Протягом звітнього періоду проводились збори Відділення, на яких розглядалися результати виконання планових досліджень поточного року та перспективні завдання. Проведено 10 засідань бюро Відділення, на яких розглянуто 33 питання, які, зокрема, стосуються концептуальних засад, методології та результатів виконуваних досліджень членами Відділення та науковими підрозділами підвідомчих установ. Серед них: «Робота з обдарованою молоддю в системі вищої освіти України: аналіз стану та напрями розвитку», «Організаційно-педагогічні умови запровадження модульно-рейтингової системи оцінювання навчальних досягнень студентів», «Держава і громадянське суспільство в Україні: проблеми взаємодії», «Тенденції розвитку вищої гуманітарної освіти в полікультурному регіоні (на прикладі Автономної Республіки Крим)», «Суспільство знань і трансформація вищої освіти», «Культура вчинку – духовно-моральна та естетична цінність студентської молоді». Про результати науково-дослідної роботи на засіданнях бюро Відділення доповідали академіки НАПН України Довгий С.О., Глузман О.В., Євтух М.Б., член-кореспонденти НАПН України Степко М.Ф., Пархоменко В.Д., Скрипнюк О.В.,

Шевченко Г.П. На засіданнях бюро Відділення також розглядалися питання організації та координації науково-дослідної роботи, хід виконання планових завдань в Інституті вищої освіти та Університеті менеджменту освіти, теоретичні засади побудови системи моніторингу наукових публікацій у фахових виданнях з педагогіки, посилення прикладної спрямованості тематики досліджень Відділення, впровадження результатів дослідження, одержаних членами Відділення та в його установах, апробації результатів дослідження, участь членів Відділення у міжнародних наукових проектах.

Особлива увага приділялась контролю виконання «Державної програми розвитку і функціонування української мови на 2004 - 2010 роки», Державної програми «Репродуктивне здоров'я нації», «Державної програми підтримки сім'ї на період до 2010 року». На виконання «Державної програми розвитку і функціонування української мови на 2004-2010 роки» в Інституті вищої освіти з 2007 року здійснювався проект «Навчально-методичний комплекс із розвитку мовлення на українознавчій основі». А в Університеті менеджменту освіти досліджувалася тема «Навчально-методичне забезпечення розвитку україномовної компетентності педагогічних працівників у закладах післядипломної освіти». На виконання Державної програми «Репродуктивне здоров'я нації» в університеті менеджменту освіти досліджувалася тема «Формування здорового способу життя учнів загальноосвітніх навчальних закладів на основі розвитку життєвих навичок», а на виконання «Державної програми підтримки сім'ї на період до 2010 року» досліджувалась тема «Методологічні засади підготовки педагогів до попередження насильства та агресії в сім'ї».

Основні наукові результати

1. Розроблено та обґрунтовано варіант структури освіти України починаючи із середньої загальноосвітньої школи (пропонується варіант 10-річної обов'язкової загальної освіти та 1 чи 2 роки старшої профільної школи) і завершуючи рівнями третинної професійної освіти, що допускає диверсифікацію програм (відповідно до побажань студентів або представників ринку праці) за типами «академічної» (тип А за МСКО) або «професійної» (тип В за МСКО) вищої професійної освіти. Ця структура передбачає можливість утворення чіткої системи взаємоузгодження та органічної наступності усіх ланок післясередньої професійної освіти (Старша профільна школа, ПТНЗ, технікум, коледж, вищий навчальний заклад університетського рівня та прирівняні до нього за ознакою можливості підготовки фахівців на рівні «Доктор філософії» науково-дослідні інститути, що мають аспірантуру (третій цикл за болонською термінологією). Така структура може бути взята за основу створення в Україні Національної рамки кваліфікацій, а згодом, і Національної рамки кваліфікацій упродовж всього життя.

2. Обґрунтовано теоретико-методологічні підходи до визначення поняття «якість освіти». Здійснено філософський вимір якості вищої освіти в стратегії розвитку суспільства. Проведено порівняльний аналіз змісту категорії «якість освіти» в Україні й інших країнах.

3. Удосконалено методичну систему проектування технологій інноваційної викладацької діяльності науково-педагогічних працівників вищих навчальних закладів. Експериментально перевірено ефективність розробленої системи.

4. Встановлено міждисциплінарні зв'язки та обґрунтовано наукові засади інтеграції змісту гуманітарних дисциплін у ВНЗ гуманітарного, технічного і природничого профілю.

5. Розроблено теоретико-методологічні засади модернізації змісту освіти у вищій школі України.

6. Досліджено еволюцію і сучасний стан змісту викладання фізики та інших дисциплін за кордоном; виконано порівняльний аналіз еволюції природничої й інженерної освіти в Україні та за кордоном.

7. Розроблено концепцію нового змісту фізики та дисциплін фізичного циклу в Україні.

8. Здійснено економічний аналіз та кількісну оцінку результативності освітніх послуг на основі синтезу та моделювання.

9. Визначено критерії вартості освітніх послуг із застосуванням графічних, класифікаційно-аналітичних та економіко-математичних методів моделювання та прогнозування.

10. Досліджено проблему трансформації вищої школи як соціального інституту в контексті радикальної модернізації українського суспільства, що здійснюється під впливом

глобалізаційних та євроінтеграційних процесів, зокрема Болонського; обґрунтовано концепцію вищого навчального закладу як соціального інституту і механізму соціалізації молоді в сучасних суспільних умовах України з урахуванням загальноцивілізаційного контексту.

11. Розроблено концептуальну модель процесу соціалізації особистості студента у соціокультурному середовищі вищого навчального закладу.

Академік-секретар

Микола ЄВТУХ